

EEN OPMERKELIJKE GROEIPLAATS VAN DE WEGDISTEL

H.P.M. Hillegers, Misweg 90, Zussen (B.)

Zoals de naam "Wegdistel" al aangeeft, groeit deze statige, vaak manshoge distel voornamelijk langs wegen, met name veedriften. In het zuidelijk en oostelijk deel van Europa, daar waar veedriften nog functioneel zijn, kunnen we de Wegdistel (*Onopordum acanthium*) regelmatig tegenkomen aan de rand van stoffige en met uitwerpselen van koeien of schapen voorziene wegen aan de randen van agrarische nederzettingen. In Nederland is de functionele veedrift verdwenen, maar men heeft de esthetische waarde van de Wegdistel "ontdekt" en is de soort vanwege haar grote sierwaarde in tuinen gaan cultiveren. Vanuit deze situaties verwildert de Wegdistel regelmatig langs de openbare weg, maar houdt daar niet lang stand.

Binnen dit kader is het voorkomen van honderden exemplaren van de Wegdistel in een voormalige bietenakker op de St. Pietersberg bij Maastricht een opmerkelijke groeiplaats.

VERSPREIDING IN EUROPA, NEDERLAND EN ZUID-LIMBURG

Behalve in het uiterste westen en noorden komt de Wegdistel overal in Europa voor. Aangezien er binnen dit continent nog twee andere *Onopordum*-soorten zijn: *O. illyricum* en *O. tauricum*, die beide beperkt zijn tot het Middellandse Zeegebied, zal het centrum van het verspreidingsgebied van onze Wegdistel ooit ook wel in dit deel van Europa gelegen hebben (POLUNIN, 1970). Binnen Nederland is de Wegdistel een zeldzame soort (MENNEMA *et al.*, 1985). Er zijn drie gebieden waar de Wegdistel een dichtere verspreiding heeft. Dat zijn de duinen, het oostelijk deel van het rivierendistrict en Zuid-Limburg. Binnen Zuid-Limburg zijn het Maasdal en het Mergelland de favoriete gebieden van de Wegdistel.

DRIE STANDPLAATS-TYPEN IN HET WESTELIJK DEEL VAN ZUID-LIMBURG

Op een niet-systematische wijze zijn in het gebied ten zuiden van Roermond tussen 1984

en 1992 in totaal 41 groeiplaatsen van de Wegdistel in kaart gebracht. Het oostelijk deel van Zuid-Limburg, d.w.z. het gebied ten oosten van de lijn Sittard, Valkenburg, Gulpen en Slenaken, is niet of nauwelijks geïnventariseerd. In het westelijk deel van Zuid-Limburg werden met tussenpozen vanaf de openbare weg populaties van de Wegdistel waargenomen en genoteerd.

Tevens werd gelet op het type groeiplaats dat, na afloop van de inventarisatie, gekarakteriseerd kon worden in drie categorieën, namelijk "gecultiveerd in tuinen", "verwilderd langs de openbare weg binnen de nederzetting" en "elders".

Tot de eerste categorie - gecultiveerd in tuinen - behoort bijna een kwart van de waargenomen groeiplaatsen. Vrijwel in elke nederzetting van het onderzoeksgebied komt een vanaf de openbare weg zichtbare tuin voor waar de Wegdistel wordt gecultiveerd. De indruk bestaat dat dit in de meeste gevallen voortuinen zijn die een modern karakter dragen, d.w.z. aangelegd zijn volgens de principes van een "wilde plantentuin". Die indruk wordt versterkt door de waarneming dat in de op de Belgische zijde van de Maas gelegen nederzettingen de Wegdistel in siertuinen nagenoeg ontbreekt. De aanplant van Wegdistel in siertuinen lijkt een recent verschijnsel.

Tot de tweede categorie, "verwilderd langs de

openbare weg", behoort minstens een verder kwart van het totaal aantal groeiplaatsen. Dat deze verwildering plaats vond vanuit een nabijgelegen siertuin kon in minstens 7 localiteiten worden vastgesteld: hier kwamen exemplaren van de Wegdistel voor zowel in een siertuin als op een vlak daarbij gelegen wegberm. Opvallend is hierbij dat de verwilderde exemplaren alleen in de vorm van een klein rozet of in een armbloemige vorm voorkwamen, waarschijnlijk als gevolg van het feit dat hier de concurrentie met andere soorten door het uitblijven van wieden niet werd uitgeschakeld.

Vanuit het standpunt van de florist en oecoloog is de derde categorie, waartoe ongeveer de resterende helft van het aantal groeiplaatsen van de Wegdistel behoort, het meest interessant omdat hieruit kan worden opgemaakt of de Wegdistel een oorspronkelijk indigene soort is.

Toch blijkt het niet mogelijk om uit de categorie "elders" direct de indigeniteit af te leiden. De groeiplaatsen op een vuilnisstort (te Carberg, Berg, Bunde, Bemelen), langs een autosnelweg (De Heeg bij Maastricht, Geverik), langs een spoorlijn (Linne, Meerssen, Houthem) of op een braakliggend terrein aan de rand van een nederzetting (Born, Petit Lannay, Wolder, De Heeg bij Maastricht) kunnen wijzen op een aanvoer van zaden vanuit sier-



FIGUUR 1. Wegdistels in voormalig akkerland op de St. Pietersberg. De schuur op de achtergrond is die van de hoeve Zonneberg. Foto van de auteur, september 1993.

tuinen. Maar het kan ook zijn dat deze fraai ogende zwerver hier een volkomen natuurlijke standplaats bezet die aansluit bij groeiomstandigheden langs een veedrift: een mineraalrijk substraat, een plaatselijk opengetrapte bodem en een zonnige, niet door bomen beschaduwde plek. Uitstekend beschermd tegen vraat door stekels en haren, kan de Wegdistel op dergelijke plekken jarenlang stand houden en als naamgever van het *Onopordion*, een plantengemeenschap van o.a. veedriften (zie HILLEGERS, 1993) fungeren. Een dergelijke plek verdient de term "Primärstandort". Secundaire standplaatsen zoals spoordijken en braakliggende terreinen, zijn daarvan afgeleid.

EEN GROEIPLAATS IN EEN VOORMALIGE BIETENAKKER

Binnen het kader van de hierboven genoemde groeiplaatsen past het voorkomen van de Wegdistel in een voormalige bietenakker op de St. Pietersberg bij Maasticht absoluut niet. Bietenakkers worden immers gekenmerkt door het voorkomen van een "hakvruchtenflora", een plantengemeenschap van laagblijvende en eenjarige soorten (WESTHOFF & DEN HELD, 1975), die in de voormalige akker inderdaad nog steeds voorkomen, zie de opname in tabel 1.

Toch groeien er op deze akker op dit moment (september 1993) enige honderden manshoge en tweejarige exemplaren van de Wegdistel. Dat is meer dan alle exemplaren van de

overige populaties van de Wegdistel in Limburg bijelkaar!

Al in 1992 werden enige exemplaren aan de rand van een bietenakker waargenomen. Deze rand grenst aan een zeer oude weg die het langgerekte plateau van de St. Pietersberg in twee helften verdeelt en de oude verbinding vormt tussen Maastricht en Luik.

Halverwege de vorige eeuw komt *Onopordum acanthium* voor "le long des chemins à St-Pierre, Amby, Heer etc" (DUMOULIN, 1868) en in het begin van deze eeuw wordt dezelfde soort door de Wever voor de St. Pietersberg opgegeven (VAN SCHAÏK, 1983). Het is zeer goed mogelijk (en zelfs waarschijnlijk) dat er langs deze weg enige decennia geleden nog primaire standplaatsen van de Wegdistel gelegen hebben, te meer omdat deze weg toen nog als veedrift voor de beide hoeven die er vlak bij liggen gebruikt werd.

Dat zich langs deze weg in 1992 enige exemplaren manifesteerden kan het gevolg zijn van het aan de oppervlakte komen van zaden uit een oude zaadbank. De geweldige uitbreiding van de Wegdistel op de akkers in het daaropvolgende jaar had een geheel andere oorzaak. Dat jaar werd het pachtcontract met de bietenboer opgezegd en het perceel toegevoegd aan het natuurgebied de St. Pietersberg. Het bietenperceel en het daarnaast gelegen perceel maïs dat door dezelfde boer werd geëxploiteerd en dat eveneens uit diens beheer werd genomen, bleven een half jaar braak liggen. Vervolgens werden beide percelen ingezaaid met Engels raaigras zonder vooraf "gewasbeschermende maatregelen" te nemen, d.w.z. zonder chemische bestrijdingsmiddelen te

gebruiken. Die braakperiode in combinatie met de nog in de bodem aanwezige mestdoses van de maïs- en bietencultuur en het niet toepassen van bestrijdingsmiddelen moeten voor vestiging en verdere groei van de rozetten zeer gunstig zeer geweest. Dat in de loop van de zomer van 1993 enige honderden planten in bloei kwamen behoeft geen betoog. Hopelijk hebben vele vlinders van hun nectar geprofiteerd en hebben de bloemhoofdjes in het najaar vele Putters en andere vogels voedsel verschaft.

Het feit dat braakliggende akkers vollopen met "chardons et autres plantes voraces", zoals een Franse schrijver dat al in 1787 (HILLEGERS, 1993) treffend wist uit te drukken, wekt geen verbazing, maar dat de zeldzame en kieskeurige Wegdistel die door tuinliefhebbers zo gewaardeerd wordt, dit ook doet wekt wel verbazing. Het zal duidelijk zijn dat de driesakkers (dries = braak) die vroeger op de St. Pietersberg voorkwamen (HILLEGERS, 1993) secundaire standplaatsen vormen.

Voor de wandelaars op de St. Pietersberg, die aan het verschil tussen primaire en secundaire standplaats geen boodschap hebben, is het in elk geval een vreugde om het bloemengeweld te zien van de manshoge, grijsbehaarde en statige planten met paarse bloemhoofdjes ter grootte van een kindervuist. Een plant die bovendien aan vele bijzondere en kleurige organismen voedsel en onderdak verschaft (WEE-DA *et al.*, 1991).

Het ligt in de bedoeling van de beheerder het perceel verder te verschralen door zo veel mogelijk gras te maaien en het grootste deel

TABEL 1. Vegetatie-opname in de *Onopordum acanthium*-populatie in ingezaaid grasland op een voormalige bietenakker op de St. Pietersberg bij Maastricht.

Oppervl. 20 x 20 m., 100 m. ten westen van de hoeve Zonneberg.
Datum opname 20 sept. 1993.
Bedekkingen zijn weergegeven met de schaal van Braun-Blanquet.

Soort	Bedekking
<i>Onopordum acanthium</i>	3
<i>Lolium perenne</i>	4
<i>Chenopodium album</i>	2
<i>Beta vulgaris</i>	+
<i>Sonchus oleraceus</i>	+
<i>Medicago sativa ssp. sativa</i>	+
<i>Artemisia vulgaris</i>	+
<i>Senecio inaequidens</i>	+
<i>Cirsium arvense</i>	+
<i>Mercurialis annua</i>	+
<i>Sisymbrium officinale</i>	+